

הישיבה המאתיים שבעים ואחת (רעא)

ביום כ' באדר ב' התשס"ג (24 במארס 2003) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, משה אור, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, אברהם טל, משה בראשר (יו"ר), יעקב זוסמן, אפרים חזן, אבנר טריינין, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ, אהרן ממן, שמא יהודה פרידמן, גד בן-עמי צרפתי, מנחם קיסטר, שמעון שרביט;
החברים-היועצים שולמית אליצור, יוחנן ברויאר, דוד טלשיר, חיים א' כהן, משה פלורנטין, שלמה נאה, יוסף עופר;
המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, איילת בצלאל, ברק דן, רונית גדיש, צביה זמירי; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון; סמדר ברק ממכון מזי"א.
אורחים: חברי ועדת התחבורה: ד"ר דן לינק, פנחס בן-שאול.

סדר היום: א. ברכות והודעה

- ב. אישור תיקונים במונחי הדין הפלילי
- ג. מונחי תחבורה: תִּקְוֹן דרכים, צמתים ומחלפים
- ד. שמות צמחי ארץ-ישראל – חלק ב
- ה. צורת הרבים של סָבָא רַבָּא, סְבָתָא רַבָּתָא
- ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. ברכות והודעה

מ' בראשר: אני מקדם בברכה את החברים והחברים-היועצים החדשים שנבחרו לאקדמיה.

בישיבה הקודמת אושר תקציב האקדמיה לשנת 2003, אבל מאז נתבשרנו על קיצוץ נוסף של כשלושה אחוזים. נקטנו צעדים שונים והצלחנו עד כה למנוע פגיעה במצבת העובדים. אם חלילה ייגזר עלינו קיצוץ נרחב יותר, נראה כי לא נוכל לעמוד בפרץ. בינתיים אין לי אלא להודיע במליאה על השינוי הזה בתקציב.

התקציב המפורט – ראה בנספח, עמ' 356–357.

ב. אישור תיקונים במונחי הדין הפלילי

הודעת הוועדה למונחי המשפט

תיקונים לפרק א: הדין הפלילי

הערה: באות קטנה ובסוגריים מוסבר השינוי.

1	הַדִּין הַפְּלִילִי, דִּינֵי עוֹנְשֵׁין	criminal law, penal law, penal code
	הערה: שמו של החוק העוסק בדין הפלילי הוא 'חוק העונשין', ומלשון זו נגזר גם המונח 'בר עונשין'.	
	(השינוי: הוספת החלופה דִּינֵי עוֹנְשֵׁין)	
32	הַקְּלָה בְּעֵנֶשׁ, הַמְתַּקֵּת הָעֵנֶשׁ	mitigation of sentence, mitigation of punishment
	(השינוי: איחוד מונחים 30 ו-32)	
72	עֲבֹדַת שְׂרוּת (כְּנִשְׂיָאָה בְּמֵאָסָר)	community service in lieu of imprisonment
	(השינוי: כְּנִשְׂיָאָה בְּמֵאָסָר במקום חֲלָף מֵאָסָר)	
93	מִצְבַּת אֲסִירִים, תְּפִיסַת אֲסִירִים	complement of prisoners
	[סך כל האסירים המוחזקים]	
	(השינוי: קיצור החסבר שבסוגריים המרובעים)	
94	חֲבוּשׁ [במתקן צבאי או משטרת]	
	(שינוי החסבר; לא נמצא תרגום לאנגלית)	
95	חֲבִישָׁה, מְחֻבָּשׁ [עונש כליאה בדין משמעתי במתקן צבאי או משטרת לתקופת זמן קצרה]	confinement
	(שינוי החסבר והתרגום לאנגלית – במקור detention)	
96	מְחֻבָּשׁ עַל תְּנָאי [בכלא צבאי או משטרת]	conditional confinement
	(שינוי החסבר והתרגום לאנגלית כנייל)	
103	דרגות בשירות בתי הסוהר: סוֹהַר רֵאשׁוֹן; רֵב־סוֹהַר; מִישַׁר מְשָׁנָה; מִישַׁר; כְּלָאִי; רֵב־כְּלָאִי; סָגֵן גָּנָדָר; גָּנָדָר מְשָׁנָה; תַּת־גָּנָדָר; גָּנָדָר; רֵב־גָּנָדָר	
	(השינוי: הוספת הדרגה סָגֵן גָּנָדָר ושינוי סדר הדרגות)	
111	שְׁחֻרָר עַל תְּנָאי מִמֵּאָסָר [ולא: רישיון חופש]	conditional release
	(השינוי: במקום שְׁחֻרָר בְּרִשְׁיוֹן; התרגום לאנגלית שונה בהתאם – במקור release on licence)	
122	עוֹשֵׂה הַעֲבָרָה, עוֹבֵר הַעֲבָרָה	person committing offence
	(השינוי: הוספת החלופה עוֹבֵר הַעֲבָרָה)	
145	פְּשָׁע [עברה שדינה מוות או מאסר מעל שלוש שנים]	felony
	[הערה: פְּשָׁע בשימוש הכללי מציין עברה חמורה (crime)]	
	(השינוי: 'מעל שלוש שנים' במקום 'למעלה משלוש שנים')	
147	פְּשָׁע מְלַחֲמָה	war crime
	(השינוי: במקום פְּשָׁע מְלַחֲמָה; ובהתאם – התרגום לאנגלית; במקור war criminal)	
150	פְּשָׁעִיָּה, עֲבִירָנוּת	crime
	[הערה: בספרות התלמודית פשיעה היא רשלנות]	
	(השינוי: איחוד מונחים 142 ו-150 והוספת הערה)	
153	עוֹן [עברה שדינה מאסר יותר משלושה חודשים ועד שלוש שנים או קנס גדול]	misdemeanor
	(שינוי ההגדרה על פי החוק)	

contravention, transgression	עוון קל, חטא [עברה שדינה מאסר לא יותר משלושה חודשים או קנס]	154
	[הערה: חטא בשימוש הכללי מציין עברה על חדת או על המוסר (sin)]	
offences against the law of nations, <i>delicta</i>	עברה על משפט העמים	168
	(השינוי: 'עלי במקום 'נגדי')	
<i>causa sine qua non</i>	סבה הכרחית	177
	(השינוי: במקום סבה מכרחית)	
completed offence	עברה שנסלמה [ולא: עברה מושלמת]	179
	(השינוי: במקום עברה ששלמה)	
offence conditional on the result	עברה התלויה בתוצאה	182
	(השינוי: במקום עברת תוצאה)	
continuous offence	עברה נמשכת [עברה הנעשית לאורך זמן ולא באופן חד-פעמי]	183
	(השינוי: הוספת החסבר ממונח 131 שנמחק בשל כפילות)	
offence requiring intent	עברה שצריכה פגנה	187
	(השינוי: במקום עברת פגנה)	
accomplice	שתף [לדבר עברה] [ולא: צד לעברה]	210
	(השינוי: נמחקה החלופה נושא; איחוד מונחים 210 ו-230; המילים לדבר עברה הושמו בסוגריים)	
concealing an offence, cover-up	חפוי	295
	(השינוי: נמחקה ההגדרה 'קבלת טובת הנאה בעבור איגילוי או כיסוי של עברה')	
damage	הזק [גרימת נזק לרכוש]	434
	(השינוי: באנגלית נמחקה החלופה injury)	
wilful damage	הזק בודון	435
	(השינוי: באנגלית damage במקום injury)	

נמחק מונח 97 - אַזקים (מילה כללית).

נוספו המונחים:

moral turpitude	קלון
agent provocateur [Fr.]	סוכן מדיח

מ' בר-אשר: רשימת מונחי המשפט בדין הפלילי שגיבשה הוועדה למונחי המשפט אושרה עוד בשנת תשנ"ז בישיבת המליאה רלג. עתה, לקראת פרסומה, ביקשו חברים בוועדה לתקן ולשנות כמה מן המונחים. ההערות והתיקונים שהתקבלו אושרו בוועד המשותף, החומר נשלח לחברים מבעוד מועד ולא קמו עליו מערערים. לפיכך אני מבקש מהמליאה לאשר את התיקונים בהצבעה.

פה אחד אושרו התיקונים במונחי הדין הפלילי.

ג. מונחי תחבורה: תְּכֵן דרכים, צמתים ומחלפים

הודעת הוועד המשותף לוועד המינוח ולוועד הדקדוק

לאישור המליאה מובאת רשימת מונחי תכן דרכים, צמתים ומחלפים של התת-וועדה למונחי תחבורה יבשתית. מונחי הרשימה נדונו בתת-וועדה בשנים תש"ס-תשס"א ובוועד המשותף בישיבותיו בשבט ובאדר א' תשס"ג.

ארבעה מונחים מובאים לדיון ולהכרעה במליאה:

1. shuttle

ההצעה שְׁבֻנֵץ ל-shuttle הובאה לאישור המליאה בישיבה רנג (אדר ב' תש"ס, מארס 2000) ברשימת מונחי תכנון תנועה, מונחי רְמוזר ומהירות. לאחר מכן הוגש עליה ערעור, והוא נדון בוועד המשותף ואחר כך בישיבת המליאה רנה (מרחשוון תשס"א, נובמבר 2000). בהודעה למליאה נמסר כי בעבר נקבע שְׁרוֹת נְעָנְד – shuttle service (מונחי הנדסת דרכים, תש"ן). הגדרת המונח: כלי תעבורה (אוטובוס, מונית וכד') המסיע נוסעים ממקום מסוים ואליו לעתים תכופות או באופן סדיר. שירות shuttle מתאפיין בנסיעה הלוך ושוב בין שתי נקודות (לדוגמה: מן המלון למרכז העיר) כשירות נוסף ומיוחד אשר בדרך כלל אינו חלק מרשת התחבורה הציבורית הרגילה. יצוין שגם במונחי תחבורה אווירית המונח נחוץ: טיסת שבנועי או כפי שייקבע.

טיעונים שהושמעו בדיון בערעור שהיה בוועד המשותף:

- בפועל שָׁב גלומה המשמעות של תנועה, והוא מייתר אפוא את הרכיב נֵוֵץ.
- במונח נְעָנְד כבר נעשה שימוש – כשם לשירות הסעה בין שתי קריות האוניברסיטה העברית (גבעת רם והר הצופים).

בדיון במליאה נדחתה ההצעה שְׁבֻנֵץ, ואף ההצעה הקודמת נְעָנְד לא התקבלה בעין טובה. המונח הוחזר לוועד המשותף. בדיון בוועד המשותף הוסכם שנחוץ מונח עברי, שכן השימוש בשירות מן הסוג הזה הולך ופופט.

ההצעות שזכו באהדת חברי הוועד המשותף ואנשי התחבורה: שְׁבֻנֵץ, הַסְעִית. אפשר אף לשקול שְׁרוֹת הַסְעִי/הַסְעִים (shuttle service); כלי התעבורה: הַסְעִית. הצעות אחרות: שְׁבֻסֵץ, מְסִיעוֹן, סְעֵבְרֵת, סַע נְשׁוּב.

2. מְחָבֵר [במחלף] – ramp

מדובר בְּרִמְפָּה במונח 'כביש חיבור המשמש למעבר בין שתי דרכים באותו מחלף'. אנשי ועדת התחבורה הסבירו כי המונח כְּבֵשׁ שנקבע בעבר לרמפה נקלט רק בשני הקשרים: כבש המטוס, כבש מילוט. בשאר המקומות הוא יצר בעיה הן בהגייה ('כְּבֵשִׁי') הן בכתיבה (כותבים כבישים במקום כבשים).

בתחילה הציעה הוועדה לקבוע מונחים עבריים רק לצירופים 'רמפת יציאה' ו'רמפת כניסה': יְצִיאוֹן – off ramp [רמפה המשמשת ליציאה מדרך ממוחלפת]; כְּנִיסוֹן – on ramp [רמפה המשמשת לכניסה לדרך ממוחלפת].

בוועד המשותף נדחו ההצעות, והנימוק העיקרי היה שאין בהן כדי לפתור את בעיית השימוש ברמפה בחקשר הנדון. הוסכם שיש למצוא חלופה עברית לרמפה במשמעות הנדונה, והוחלט להציע את המונח מְחָבֵר. הצעה אחרת שעלתה: חוֹבֵר.

המונח מְחָבֵר הוצע קודם לכן כחלופה עברית למונח terminal ramp, ועתה נקבעה לו החלופה קָצָה מְחָבֵר, קָצָה.

3. אַחוּז/תְּאַחוּז הַעֲכֹב [בכביש] – percentage time delay

לדברי שרגא אירמאי צריך להיות או אחוז למאה או תאחוז כי יש גם אחוז לאלף, אחוז

לרבתה, אחוז למיליון, ורק בלשון הרחוב משתמשים במילה אחוז בלבד כשמתכוונים לאחוז למאה.

אנשי ועדת התחבורה אמרו כי המונח תַּאָחוּז אינו מוכר להם, והוא נקבע בשל הערת אירמאי. חברי ועד המינוח הסתייגו מן המונח, בין היתר בטענה שרק באנגלית יש הבחנה בין percent ובין percentage. המליאה מתבקשת להכריע בשאלה אם לקיים את תַּאָחוּז.

4. מְשָׁאֵית מְרַבֶּת [משאית הכוללת תומך ונתמך] – semi-trailer, articulated truck
שרגא אירמאי מערער על ההחלטה; לדבריו, המונח צריך להיות מְשָׁאֵית מְרַבֶּת, שכן מְרַבֶּת – composed, פירושו שהחומר שממנו הוא עשוי אינו אחיד; מְרַבֶּת – composite, כלומר עשוי מחלקים שונים. אירמאי הוסיף כי הבחנה זו מקובלת בקרב המהנדסים.

מ' בר-אשר: רשימת מונחים נוספת פרי עבודתה הנמרצת של התת-ועדה למונחי תחבורה יבשתית מובאת לאישורנו. שניים מחבריה אף באו לכאן היום. אני רוצה להודות להם ולגב' צביה זמירי, מרכזת הוועדה, שבכישרון ובהתמדה הצליחה להביא את הדברים לידי גמר.

תחילה אנו מתבקשים להכריע בארבעה ממונחי הרשימה. נפתח בחלופה העברית ל-shuttle. אחד היתרונות של ההצעה שירות היסע או שירות היסעים שאין בה חידוש כמעט. חידוש יימצא בהצעה היסעית לכלי התחבורה.

ק' כ"ץ: בוועדה הצעתי מְסִיעוֹן, אבל ברוב קולות הועדפה ההצעה היסעית, הבנויה כמו כלי רכב דוגמת מכונית, מוגנית ומשאית עם הסיומת ית. אין ספק ששם זה יפה לשירות הזה של כלי הרכב, ואמנם רק לפני ימים אחדים ראיתי מיניבוס שמסיע תלמידים לבית הספר ועליו כתוב היסעית. אבל יש לזכור שיש גם שירותי שאטל של מטוסים.

א' ממן: אני מעדיף את ההצעה סַע וְשׁוּב; היא פשוטה וקצרה.

ד' טלשיר: אני בעד היסעית. היא שקופה ונראה שיש לה סיכוי להיקלט. אנו אף שומעים שהיא משמשת.

מ' פלורנטין: המושג הקיים שאטל הוא בן מילה אחת, ואמנם קשה לְאָמוֹד סיכויי קליטה של מילה, אבל אינני מאמין שצירוף מילים כגון שירות היסע יוכל למושג בן מילה אחת. אפשר לקבוע היסעית גם לשירות וגם לכלי התחבורה – מכונית או מטוס.

ק' כ"ץ: מדברים על שירות אוטובסים או מוניות. לפי ההיגיון הזה, צריך השירות הזה להיקרא שירות היסעיות ולא היסעית.

א' אבנר: קשה לי לנקוט עמדה בעניין מכיוון שאינני רואה פה הצעה שעשויה להיקלט יפה. אולי כדאי לדחות את ההחלטה – שמא תעלינה הצעות חדשות טובות.

מ' בר-אשר: מה דעת אנשי המקצוע?

ד' לינק: כידוע בפועל משמש שאטל. בעיניי טובה ההצעה שבנוע.

מ' בר-אשר: אם אין דברים נוספים, ניגש להצבעה. נצביע תחילה על ההצעות שבנוע והיסעית.

הצבעה

בעד שְׁבָנוֹעַ – 6

בעד הַסְעִית – 12

מ' בר-אשר: כעת עלינו להחליט אם להבדיל בין השירות לכלי התחבורה עצמו, כלומר בין שירות היסע/היסעים ובין היסעית.

י' בלאו: אינני מבין. כלי התחבורה שבו מתקיים השירות הזה אינו קבוע: מוגית, אוטובוס או אפילו סוס לצורך העניין. לכל אלה כבר יש שמות, ולפיכך כלי התחבורה אינו צריך לשם מיוחד אלא רק השירות. ההצבעה על היסעית הייתה אפוא על השירות, וקביעת שם לכלי התחבורה מיותרת.

מ' בר-אשר: אני רואה את ההיגיון בדברין, אבל הוועדה חושבת שיש מקום גם לשם כולל לכלי התחבורה המשמשים לשאטל; לאלה – כך קבענו עתה – ייקרא היסעיות. כפי שאני מבין את הדברים, השאלה שנותרה היא כיצד ייקרא השירות: שירות היסעית/היסעיות על פי כלי התחבורה או שירות היסע/היסעים.

הצבעה:

בעד שירות הַסְעִית/הַסְעִיּוֹת – 16

בעד שירות הַסְעִי/הַסְעִים – 2

הוחלט: הַסְעִית (shuttle);

שירות הַסְעִית/הַסְעִיּוֹת (shuttle service); וכן טִיסַת הַסְעִית/הַסְעִיּוֹת (shuttle flight).

מ' בר-אשר: נעבור לדון בחלופה העברית לרמפה. יקדימו הסברים הגב' גדיש והאד' לינק.

ר' גדיש: ראשית יש לציין שהשאלה נסבה על רמפה בהקשר של מחלפים ולא על רמפה בהקשר הכללי שהיא כבש. הכבש מציין מעבר בין שני גבהים שונים, ובמחלפים יכולה הרמפה לחבר בין שני כבישים באותו גובה.

תחילה הוצעו לרמפה הזאת שני מונחים שונים לפי נקודת הראות של הכביש או הנהג: כניסון ויציאון; מחבר הוצע לציון הקצה של כביש החיבור הזה. ואולם ועד המינוח הסתייג מן המונחים כניסון ויציאון, בין היתר משום שהתברר שאותה רמפה

יכולה להיחשב כניסון מצדה האחד ויציאון מצדה האחר. התבקש פתרון אחר, ומאחר שהשורש חב"ר נמצא מתאים למונח המבוקש, עלה הרעיון שִׁמְחַבֵּר ישמש לרמפה וקצה הרמפה ייקרא בפשטות קֶצֶה מְחַבֵּר או בקיצור קֶצֶה. כמובן גם הצעות אחרות מן השורש חב"ר באות בחשבון, למשל חוֹבֵר – קיצורו של כביש חובר – או מְחַבֵּר.

ד' לינק: רבותי הנכבדים, אני מודה לכם על ההזדמנות לדבר במליאה. לפני למעלה משמונה שנים עמדת כאן והצלחתי לשכנע אתכם לאמץ את ההצעה נסועה לקילומטר'. היום נסועה הולכת ורווחת, וכך אני מקווה שיקרה גם לחלופה שתיקבע לרמפה. דבר אחד ברור לי: מצד אחד ראוי להחליף את רמפה במונח עברי, ומצד שני כבש אינו מוצלח, ולו מן הסיבה שקל להחליף את הכבשים בכבישים. ואמנם כבש בהקשר הנדון כמעט שאיננו משמש. בוועדת התחבורה הצענו כניסון ויציאון, ואני עדיין מקווה שהם יאושרו, אם כי אינני מתנגד להצעה מְחַבֵּר, שתתפצל למחבר כניסה ומחבר יציאה. אני מעריך שסיכויי הקליטה של כניסון ויציאון גבוהים יותר, מה גם שקל בהרבה לשבש את הגייט המילה מחבר – במיוחד אם איננה מנוקדת – ותעיד על כך הגייט מחלף. פשוט אינני רוצה לספק תירוץ כלשהו לבעלי מקצוע לפסול מראש את החלופה העברית שתתקבל.

מ' בריאשר: האם מדובר במונח מקצועי שישמש רק את המהנדסים או במונח שישמש את הקהל כולו?

ד' לינק: זה בראש ובראשונה מונח מקצועי, אבל הוא יכול לשמש את הקהל כולו, למשל בשלטי דרכים מהירות.

פ' בן-שאול: אני מבקש להשלים את דברי האד' לינק. לטעמי המטרה העיקרית היא קביעת חלופה עברית לרמפה, המונח השגור והוותיק, משום שכבש לא נקלט. ייתכן שהפתרון הנכון ביותר הוא לאשר את כניסון לצד מְחַבֵּר כניסה ואת יציאון לצד מְחַבֵּר יציאה, והציבור יאמר את דברו.

א' אבנר: כביש החיבור הזה איננו רמפה מן הסיבה הפשוטה שאין לו תכונות של רמפה. רמפה צריכה להיות מוגבהת. לכן מלכתחילה השימוש ברמפה נראה שגוי מעיקרו. אשר להצעות כניסון ויציאון, מוזר בעיני לתת לאותו הדבר עצמו שני שמות שונים. זה לא בלתי אפשרי, אבל זה גם בוודאי לא חסכוני. זה כמו לקרוא למעלית היורדת ירידון ולמעלית העולה עליון אף שכבר בספר נחמיה אנו קוראים על "הַמַּעְלֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעֵיר דָּוִד". אני חושב שִׁמְחַבֵּר צריך להישאר 'קצה הכביש', ולסוג הכביש הנדון אפשר לקרוא בפשטות כביש חובר או בקיצור חובר. בידי הנזקקים לציון כיוון הנסיעה יהיו חובר נכנס וחובר יוצא או חובר כניסה וחובר יציאה.

ד' טלשיר: גם בעיני לא נראה הגיוני לתת שני שמות לאותו הדבר. בעיה אחרת בכניסון ויציאון היא שהם בהכרח מציינים את הכיוון. לעומתם מְחַבֵּר ניטרלי, והרוצה לדייק

יוכל לומר מְחַבֵּר כְּנִיסָה אוּ מְחַבֵּר יִצְיָאָה. גַּם הַסִּיכּוּי שֶׁמְחַבֵּר יִיקָלֵט וַיִּהְיֶה כְּצוּרָתוֹ טוֹב, שֶׁהָיָה לֹא בְּכַדֵי שְׂקוֹל מְחַבֵּר בְּמִשְׁקַל מְחַלְף, וְנִרְאָה לִי שֶׁלְּאַחַר מֵאֵמֶץ גְּדוֹל קוֹנֵה לֵה הַצּוּרָה מְחַלְף שְׁבִיתָה.

מ' אֵזֶר: נֹאמֵר לָנוּ שִׁיִּצְיָאוֹן וְכִנְסוֹן יוֹפִיעוּ בְּשִׁלְטֵי הַדְּרָכִים. הָאֵם הַכוּוֹנָה שִׁיִּצְיָאוֹן יִחְלִיף אֶת יִצְיָאָה שֶׁאֵנּוּ רוֹאִים הַיּוֹם בְּכַבִּישִׁים שִׁישׁ בֵּהֶם מִחֻלְפִים?

ד' לִינְק: זֶה אִפְשָׁרִי. גַּם בְּמִדְיָנוֹת אַחֲרוֹת אִפְשָׁר לִרְאוֹת בְּדְרָכִים מֵהִירוֹת on ramp ו־off ramp וְלֹא רַק entrance ו־exit.

מ' אֵזֶר: אֵינִי מְשׁוֹכְנֵעַ בְּצוּרָךְ שִׁישׁ לְצִיבּוֹר הַרְחָב בְּמוֹנָחִים הַחֲדָשִׁים כְּנִיסוֹן וִיִּצְיָאוֹן. בְּעֲלֵי הַמִּקְצוֹעַ יִכּוּלִים לְהִסְתַּפֵּק בְּמְחַבֵּר כְּנִיסָה וּמְחַבֵּר יִצְיָאָה, וְלְצִיבּוֹר הַנְּהַגִּים דִּי בְּכִנְסָה וִיִּצְיָאָה. כְּנִיסוֹן וִיִּצְיָאוֹן בְּהַקְשֵׁר הַכִּלְלִי נִרְאִים לִי מִיּוֹתָרִים.

ע' אֹרְנָן: יִכּוּל לְהִיּוֹת מְלוֹן בְּצַד הַכְּבִישׁ שִׁישׁ אֵלָיו יִצְיָאָה. זֶה אֵינְנוּ יִצְיָאוֹן. אֵלֶּה שְׁנֵי דְבָרִים שׁוֹנִים לְחֻלוּטִין.

ד' לִינְק: נִכּוֹן. רִמְפַת הַיִּצְיָאָה שׁוֹנָה מִיִּצְיָאָה רְגִילָה. יֵשׁ כִּלְלִים, מְגַבְלוֹת וְאִיסוּרִים הַמִּיּוֹחָדִים לְתַכְנוֹן שֶׁלֶּה. אֲנִי מוֹדֵה שֶׁמִּלְכַתְּחִילָה כְּשֶׁחֲשַׁבְתִּי עַל הַמוֹנָחִים כְּנִיסוֹן וִיִּצְיָאוֹן עֲמַדוֹ לְנִגְדַּ עֵינַי אֲנָשֵׁי הַמִּקְצוֹעַ, מִתְכַּנְנֵי הַדְּרָכִים, מִשׁוּם שֶׁלְּהַעֲרִכְתִּי הַשִּׁימוּשׁ בְּפִיהֶם בְּמוֹנַח רִמְפָּה בְּהַקְשֵׁר הַזֶּה עוֹלָה כְּדֵי שֶׁבַעִים אַחֲזוּ מִן הַשִּׁימוּשׁ בְּרִמְפָּה, כְּבֵשׁ אוּ מְחַבֵּר מְכַל הַסּוּגִים. עִם זֹאת אֵין שׁוּם סִיבָה שֶׁגַּם צִיבּוֹר הַנְּהַגִּים הַרְחָב לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם. הֵם פְּשׁוּטִים, קְלִיטִים וְנוּחִים לְשִׁימוּשׁ.

ק' כ"ץ: יֵשׁ לְזַכּוֹר שֶׁעֵיקָר עֵיסוּקְנוּ כֹּאן בְּמִילוֹן לְמוֹנָחִים מְקַצְעִים וְלֹא בְּמוֹנָחִים בְּשִׁימוּשׁ כִּלְלִי. לָכֵן רֵאשִׁית לְכוּל עֲלִינוּ לְהַקְשִׁיב לְצִרְכֵּים שֶׁל אֲנָשֵׁי הַמִּקְצוֹעַ, וְלְדַבְרֵיהֶם דְּרוּשָׁה לְהֵם הַהֲבַחָנָה בֵּין יִצְיָאוֹן לְיִצְיָאָה וּבֵין כְּנִיסוֹן לְכִנְסָה.

מ' בְּרֵאֶשֶׁר: הַחֲשֵׁשׁ הוּא פֶּן יִקְרָה לְיִצְיָאָה וְלְכִנְסָה מֵה שְׁקָרָה לְפִגִּישָׁה וְלְכִנְסוֹ שְׁנִדְחוּ מִפְּנֵי מִפְּגַשׁ וְכִנְסוֹ.

י' בְּ-טוֹלִילָה: הַהֲצָעוֹת כְּנִיסוֹן וִיִּצְיָאוֹן נִרְאוֹת לִי, אֲבָל אֲנִי מְסַכֵּים עִם הָאֵד' טִלְשִׁיר שֶׁצָּרִיךְ שֵׁם כּוֹלָל כְּמוֹ מְחַבֵּר. כֵּךְ לֹא יִצְטָרְכוּ בְּעֲלֵי הַמִּקְצוֹעַ לְדַבֵּר עַל יִצְיָאוֹנִים וְכִנְסוֹנִים אֲלֵא עַל מְחַבְרִים.

א' טֵרִינִין: מֵה דְּבָרֵי הַיִּצְיָאוֹנִים שֶׁהוֹפְכִים לְכִנְסוֹנִים?

ד' לִינְק: יֵשׁ מְעַט מְאֹד מְחַבְרִים כֹּאלֶּה.

י' בְּרוּיָאָר: אִפִּילוֹ מְדוּבָר בְּמִקְרָים מְעַטִּים, דִּי בֵּהֶם כְּדֵי לְהַטוֹת אֶת הַכֶּף לְטוֹבַת מְחַבֵּר.

א' טריינין: גם אני חושב שהשם הכללי מְחַבֵּר עונה על כל הבעיות: מְחַבֵּר כניסה, מְחַבֵּר יציאה ובמקרים הבעייתיים סתם מְחַבֵּר.

ע' אורנן: אני בעד יציאון וכניסון. יש להם תפקידים שונים: האחד מוציא ממחלף וחברו מכניס אליו, ואינני חושב שיש כאן מקום לבלבול.

אני רוצה להעיר גם על המונחים שמוצעת להם החלופה מְחַבֵּר: עיון ברשימה מעלה שמְחַבֵּר אינו מחליף רק את ramp, אלא גם מונחים אחרים, כגון connection ו-turn. ייתכן שנדרש מינוח מדויק ומגוון יותר.

מ' בראש: אם אנשי המקצוע לא ראו צורך בכמה מונחים, כנראה אין בהם צורך.

מ' קיסטר: עצם העובדה שאיננו משועבדים למינוח האנגלי היא בעיניי שבח גדול לעושים במלאכה. אשר לשגיאה האפשרית בהגייית מְחַבֵּר, יוכלו המְשַׁלְטִים לנקד את המ"ם כפי שהחלו לאחרונה לעשות במְחַלְף.

גב"ע צרפתי: מניסיוני כנהג מכוננית עולה שברבים מן המחברים האלה יש הפרשי גבהים, ולכן המילה כבש, המשמשת למן עברית המקרא, היא המתאימה ביותר. אבל אם מחליטים שלא לאמצה, אני חושב שאין לחדש תחתיה מונח עברי אחר. תישאר רמפה בלעזה, ותצטרף לערב רב של מילים שאולות בלשוננו.

ר' אלמגור-רמון: לדיווחי התנועה ברדיו יועיל מאוד אם תתקבלנה שתי מילים שונות, דוגמת כניסון ויציאון, משום שפעמים רבות צריכים הקריינים להכביר מילים כדי להסביר למאזינים לאיזה כיוון בכביש מכוון הדיווח.

מ' פלורנטין: בהתלבטות בין כניסון למחבר כניסה ובין יציאון למחבר יציאה אני בעד כניסון ויציאון בשל היותם בני מילה אחת. יתרונה של מילה אחת מצירוף מילים הוכח בדורות האחרונים, ורק אזכיר את המילה שעון לעומת הצירוף מורה שעות.

י' בלאו: אני דווקא בעד צירופי מילים. בדרך זו – בין שזה צירוף סמיכות או צירוף של שם ותוארו – מחדשים פחות מילים, ואין צורך להמציא בכל פעם מונחים נקודתיים. על כן אצביע בעד ההצעות מן השורש חב"ר, ולא כל כך אכפת לי אם זה חובר, מְחַבֵּר או מְחַבֵּר.

מ' קיסטר: אם יתקבלו מְחַבֵּר כניסה ומְחַבֵּר יציאה, הם יהיו המונחים לשימושם של אנשי המקצוע. לשלטי הדרכים מתבקש קיצורם של המונחים למה שנהוג היום: כניסה ויציאה.

מ' פלורנטין: גם אם יתקבלו כניסון ויציאון, כדאי שכניסה ויציאה יוסיפו לשמש בשלטים. לא יציאון מספר 5, אלא יציאה מספר 5. יציאון הוא רק שם העצם, כלומר קטע הכביש.

מ' בר-אשר: אם אין הערות נוספות, נעבור להצבעה.

ש' אליצור: מן הדיון עולה שכדאי – כפי שהוצע – להעמיד להצבעה לא רק את כניסון ויציאון לעומת מחבר, אלא גם את האפשרות לקבל את שתי ההצעות.

מ' בר-אשר: כך בוודאי נעשה, אבל תחילה נצביע על השאלה אם לחדש מונח עברי לרמפה או להשאיר את קטעי הכביש האלה בלועזיותם, כפי הצעתו של האד' צרפתי.

הצבעה

בעד רמפה – 3

בעד מונח עברי – הרוב

מ' בר-אשר: כעת נכריע בין מחבר לחובר. אינני מעמיד את מחבור להצבעה משום שלא שמעתי תמיכה בהצעה הזאת.

הצבעה

בעד מְחַבֵּר – הרוב

בעד חוֹבֵר – 1

מ' בר-אשר: נותרה השאלה הנקודתית על מחברי הכניסה והיציאה. האם ייקראו כך או כניסון ויציאון או שתי האפשרויות גם יחד. אפשר להצביע על יותר מאפשרות אחת.

הצבעה

בעד מְחַבֵּר כְּנִיסָה וּמְחַבֵּר יְצִיאָה – 8

בעד כְּנִיסוֹן, יְצִיאוֹן – 3

בעד מְחַבֵּר כְּנִיסָה, כְּנִיסוֹן וּמְחַבֵּר יְצִיאָה, יְצִיאוֹן – 15

הוחלט: מְחַבֵּר 'כביש חיבור בין שתי דרכים באותו מחלף' (ramp);
מְחַבֵּר כְּנִיסָה, כְּנִיסוֹן 'מחבר המשמש לכניסה לדרך ממוחלפת' (entrance);
מְחַבֵּר יְצִיאָה, יְצִיאוֹן 'מחבר המשמש ליציאה מדרך ממוחלפת' (exit ramp, off ramp).

ר' גדיש: האד' אירמאי איננו כאן להציג את עמדתו, אבל לדבריו את ההבחנה הקיימת בשפות אחרות בין אחוז לתאחוז קבעו מתמטיקאים, והיא נחוצה להם. אחוז הוא היחידה ואילו תאחוז – percentage באנגלית – הוא המושג המופשט. מדובר במינוח מקצועי. בציבור נוהג רק אחוז, ואף אין מקפידים על אחוז למאה. עם זאת בהקשר שלנו העידו אנשי המקצוע שמעולם לא השתמשו במילה תאחוז ושההבחנה אינה נחוצה להם. השאלה היא אפוא אם לקיים את ההבחנה רק בשם אחידות המינוח בתחומי הטכנולוגיה השונים והמתמטיקה.

מ' בר-אשר: אולי האד' צרפתי וטריינין יכולים לשפוך אור על הדברים?

גב"ע צרפתי: היתרון של העברית שהמילה אחוז איננה מציינת אחד למאה דווקא, ואינני רואה מדוע לא להשתמש בה תמיד.

א' טריינין: במילה תאחוז נתקלתי כשהייתי נער. מאז אינני זוכר שהיא שימשה – לא בהוראה ולא בספרים. פעם נהגו לדבר על תאחוז של חומר מסוים בתערוכת. אבל זה מונח מיושן ודי לנו באחוז.

א' אבנר: גם בגרמנית וברוסית אין מקבילה לתאחוז. באנגלית הקשר בין המילה percent ל־centum 'מאה' הדוק, ואף נהגו לכתבה בשתי מילים: per cent. אולי לכן נדרשה מילה נוספת. בעברית, כפי שציין האד' צרפתי, אין לנו כל צורך בהבחנה הזאת, ואל לנו ללכת בעקבות האנגלית. ייתכן שבתחום טכני כלשהו יש להבחנה הזאת חשיבות החומקת מעיני, אבל בוודאי אין ליצור אותה במקום שבעלי המקצוע מעידים שאין בה צורך.

ע' אורנן: האומר אחוז סתם מתכוון לאחוז למאה. זאת בררת המחדל. הרוצה ביחס אחר, יאמר אחוז לאלף או כל מספר אחר. אין צורך במונח נוסף.

ש' אליצור: מי שחידש את המילה אחוז ל־percent, ידע שבמקורותינו היא איננה משמשת למאה דווקא, ולכן כאמור די בה.

מ' בר-אשר: הדברים שנאמרו כאן חדר־משמעיים. נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד אחוז העפוב – רוב גדול

הוחלט: אחוז העפוב [בכביש] (percentage time delay).

ר' גדיש: השאלה האחרונה ברשימת המונחים שלפנינו שמורה לסמיטריילר – משאית הכוללת תומך ונתמך. לפי האד' אירמאי, מורכב פירושו 'חומר שאינו אחיד' ומורכב פירושו 'עשוי מחלקים שונים'. לפי ההיגיון הזה צריכה המשאית הזאת להיקרא בעברית משאית מרוכבת. לרעתי ההבחנה בין מורכב למרוכב נדרשת בכמה תחומים, אבל בתחומים שאיננה נדרשת, כמו זה שאנו עוסקים בו, עדיף לנקוט לשון בני אדם, כלומר משאית מורכבת.

א' אבנר: השאלה שאני שואל את עצמי היא אם התואר מורכב או מרוכב בכלל מתאים כאן, מפני שגם משאית פשוטה מורכבת מחלקים, ואולי מתאים יותר השם משאית חוליות.

א' טריינין: במתמטיקה מוכרת ההבחנה בין מספרים מורכבים למרוכבים, אבל בתחומים אחרים יכול מורכב להיות מערכת של דברים שונים, למשל מערכת פיזיקלית מורכבת. אין במורכב במשמעות הזאת שום פסול.

הצבעה

בעד מְשָׁאִית מְרַכֶּכֶת – רוב גדול

הוחלט: מְשָׁאִית מְרַכֶּכֶת [משאית הכוללת תומך ונתמך] (semi-trailer, articulated truck).

מ' בראשור: עכשיו, לאחר שהכרענו בכל הנקודות השנויות במחלוקת, נוכל להצביע על אישור הרשימה כולה.

הצבעה

בעד אישור רשימת מונחי התחבורה – פה אחד

אשרה רשימת מונחי תְּכֵן דרכים, צמתים ומחלפים.

ד. שמות צמחי ארץ ישראל – חלק ב

הודעת הוועדה לשמות צמחי ארץ ישראל

לאישור האקדמיה מוגש חלקה השני של רשימת שמות צמחי ארץ ישראל שהוועדה לשמות הצמחים שקדה על הסדרתה (משפחת האברשיים עד משפחת הסחלביים). החלק הראשון אושר במליאת האקדמיה במרחשוון תש"ס. הוועדה החלה לפעול באקדמיה לפני כעשר שנים במטרה להסדיר את שמות צמחי ארץ ישראל. בעיקר נדרשה הוועדה להכריע בין שמות שמגדירי הצמחים חלוקים בהם, לקבוע שמות עבריים במקום שמות לועזיים קשים להגייה, לשרש שגיאות ולתת שמות לצמחים חדשים. עבודת הוועדה היא המשך לפעולת ועד הלשון שפרסם רשימה של שמות המשפחות והסוגים בשנת תש"ו. בעיות בדקדוק שעלו במהלך עבודת הוועדה הועברו לוועדת הדקדוק.

הרשימה אושרה בישיבת הוועד המשותף מיום ב' באדר ב תשס"ג, 6 בינואר 2003, אולם ההכרעה בשני שמות הועברה למליאה:

1. יִרְקֹת־חֶמּוֹר מְצוּיָה – Ecballium elaterium

הוועדה הציעה יִרְקֹת חֶמּוֹר על פי המשנה (אהלות ח, א); ניקוד התיבה הראשונה על פי רוב כתבי היד של המשנה (ככל הנראה במשמעות 'ירקית' ולא 'ישם צבע').

בהערות שחתקבלו מן הציבור הייתה ביקורת על השם. במשאל בקרב חברי הוועדה אם להותיר את הצעת הוועדה או להחזיר את השם הקודם היה תיקון. אלה הנתונים שהובאו לפני הוועדה לשמות צמחי ארץ ישראל (בידי חבר הוועדה, אלישע קימרון):

מדובר בשם צמח יחידאי ממשנה אהלות. ברוב כתבי היד של המשנה הגרסה היא יִרְקֹת. עם זאת בכתב יד קאופמן ובכ"י פארמה ב הי"ד תלויה (שמא לפי הסופר הצורה היא

'ירקח'; בכ"י פארמה א: ויריקת. בפירוש הגאונים לסדר טהרות באה הצורה וירוקת; אפשטיין מעיר שבגרסאות באה הצורה וירקות. מסורת תימן: וְיִרְקוֹת. יריקה במשמעות המקובלת היום אינה הצורה המצופה בלשון חכמים, שכן בלשון זו משמש הפועל רָקַק (ולא יָרַק כבמקרא). לכן אולי השם קשור דווקא לצבע הירוק, ואולי שם הצמח מקורו ברובד קדום ללשון חז"ל. אשר לשאלה למה נקשר דווקא החמור לצמח זה, הוסבר כי אין מדובר ביריקה מפיו של החמור אלא בלשון נקייה לזרמת החמור. הוועדה התלבטה בין שלוש אפשרויות: יְרֻקָה – כבמגדירים; יְרִיקָה – כבכתבי היד הטובים; יְרֻקָה – כמצוי אצל הגאונים וכפי שנקבע ברשימת ועד הלשון ובמגדיר הצמחים משנת תר"ץ. הוועדה הכריעה בעד יְרִיקָה, אבל בוועד המשותף תמכו רוב החברים בשם המוכר בציבור הרחב: יְרֻקָה הַחֲמֹר. בין היתר נאמר שחשם יריקת החמור אינו מעורר ממילא את האסוציאציה המתאימה.

2. אִירוֹס/אִירִיס – Iris

מדובר במחלוקת רבת שנים. הרי חומר שאסף בעניין זה יושב ראש הוועדה מרדכי כסלו: השם אירוס בא במשנה אהלות ח, א, וכן בכלאיים ה, ח ובמקבילות (שם) בתוספתא ובירושלמי.

הזיהוי אירוס – Iris הובא בספרים שונים, ובהם (1881) *Aramäische Pflanzennamen*, "תורת עבודת האדמה" מאת איינהורן (תר"ע), *Die Flora der Juden* (1924). גם הרב עמנואל לעף מזהה כך את האירוס בספרות חז"ל. הזיהוי הזה התקבל במילונים (למשל בר' יהודה ואברשוסוף) ואצל מפרשי המשנה (למשל אלבק וקתני), והוא מצוי במגדירי צמחים למיניהם, כגון ילקוט צמחים (תר"ץ); צמחי ישראל בתמונות מאת עוזי פליטמן ותברו (1983); *Flora Palaestina* (1986). השם אירוס רווח מן איריס בספרות הבוטנית המדעית ובספרות המיעדת לחובבי הטבע.

באנציקלופדיה "החי והצומח של ארץ ישראל" (1983) מובאת השתלשלות השם אירוס: "השם אירוס חדר אל העברית מיוונית כבר בימי המשנה. פירושו – קשת בענן, והוא נגזר ממראחו הססגוני של הפרח. מכיוון שהובא במקורותינו בצורה אירוס, נקבע השם גם בעברית של ימינו, אם כי השם הבין-לאומי המקובל הוא איריס". את הסימטָוֹס נמצא גם בשמות צמחים אחרים: היביסקוס, טמוס, פיקוס, קיסוס, תורמוס.

מצד שני בוטנאים כמו עזריה אלון ומיכה לבנה ערערו על הניסיון לתת בעברית שם אחר מזה הנחוג בשפות אירופה. השם איריס כבר מצוי בחוברת לוחות להגדרת המשפחות של צמחי איי משנת תרפ"ה ובמהדורה הראשונה של המגדיר לצמחי איי משנת תרצ"א. זאת גם הצורה שאומצה בדרך כלל לשמות בנות. יש לציין כי אם אין מדובר בחילופי י-ו, המעבר של יס לִוֹס תמוה.

ועד המינוח מציע לאשר את שני השמות: אִירוֹס, אִירִיס.

מ' בראש: הוועדה לשמות צמחי ארץ ישראל השלימה את מלאכתה, ואני מודה מאוד לחבריה ולמרכזת הוועדה, הגב' רונית גדיש. אך לפני שנבוא לאשר את חלקו השני של המילון, עלינו להכריע בשני שמות צמחים: ירוקת חמור או יריקת חמור, אירוס או איריס. נפתח בצמח הראשון.

ר' גדיש: אקדים ואומר כי מלאכת הוועדה הזאת שונה מוועדות מינוח אחרות משום שאין מדובר במינוח מקצועי אלא בשמות פרטיים ובשמות משפחה של צמחים. מראשית ימי הצינונות נחשב מתן השמות לצומח בארץ ישראל חלק בלתי נפרד מיישוב

הארץ, ועל כן המפעל הזה ימיו כימי הציונות ותחיית הלשון. מטרת הוועדה הזאת הייתה לחדש שמות לצמחים לא מוכרים, להסדיר את השמות במקרי מחלוקת בין המגדירים השונים ובכמה מקרים גם להחליף שמות לועזיים בעבריים. ראויה לציון המשמעת של אנשי הצמחים בקבלתם את החלטות הוועדה.

פרשת ירוקת החמור איננה פשוטה משום שהשם במשנה הוא ככל הנראה יריקת החמור אבל הוא ידוע בציבור בשם ירוקת החמור, כפי המצוי בדפוסים. בתחילה קבעה הוועדה יריקת החמור, אבל שבעה מעשרת המגיבים לרשימה שהפצנו התנגדו לשינוי. גם בוועד המינוח הוועדה הצורה הנוהגת בציבור.

ד' טלשיר: במגדיר הצמחים הראשון משנת תר"ץ ניתן לצמח הזה השם המצוי בדפוסים המשנה ירוקת החמור, ומאז הוא ידוע בשם הזה. גם אני וגם המורות לטבע נולדנו לשם הזה. אבל ירוקה או ירוקת עניינה אצות מים, ואילו כאן מדובר בצמח שמפיץ את זרעיו על ידי התזתם עם הבשלת הפרות. אפשר שההתזה, הדומה ליריקה, יוחסה דווקא לחמורים משום שהיו גורמים לה במגעם בפרות הבשלים בלכתם בצד הדרך. מכאן שהשם המתאים לצמח איננו ירוקת החמור כי אם יריקת החמור, וכך אני ממליץ שייקבע. אף שמעתי שחלק מהבוטנאים החלו לנקוט אותו. אגב, בערבית הוא קרוי 'קישוא החמור' אף על פי שהצמח מר ואיננו מזון חמורים.

א' טריינין: לא חשבתי שהשאלה הזאת תגיע למליאה מפני שבוועד המינוח היה רוב לגרסה העממית. עוד עליי לציין שאני בעל עניין בשם ירוקת החמור משום שהצמח הזה מלווה אותי מילדותי והוא נזכר בשיריי. לגופו של עניין, נראה לי שהיריקה מקורה בדמיון לזרמת החמור ולא לרוקו. כך או כך שתי המשמעויות אינן נעימות ואינן מובנות. גם המילה ירוקת אינה נהירה לאדם הרגיל. הוא אינו מקשר אותה לירוקת שעל פני המים. יתרונה בהיותה שגורה. גם צלצולה לאוזן נעים יותר.

ש' נאה: אינני יודע אם נצליח לעמוד על מקורו של שם הצמח ואף אינני בטוח שזה מענייננו. אם הגרסה ירוקת החמור כבר מצויה בדפוסים המשנה, פירושו של דבר שהיא קיימת לפחות חמש מאות שנה ותחילתה איננה בראשית הציונות. השמות הנפוצים היום מקורם בדפוסים, ומחקר הלשון מכיר בעובדה שלרבים מהם היו – ככל העולה מכתבי היד העתיקים – צורות אחרות. אבל כשם שאיננו באים להפוך את הקערה על פיה בכל השמות האחרים הנקרים במשנה, מדוע לנסות להחזיר את הגלגל דווקא כאן?

מ' בר-אשר: כבר במאה השלוש-עשרה אנו מוצאים באחד מכתבי היד יריקת חמור מתוקנת לירוקת חמור.

א' חזן: אני מסכים לדברי האד' נאה. רק אוסיף שירוקת אינה חייבת להיגזר מן יִרְק. כמו יריקה היא יכולה להיחשב שם הפעולה של יִרְק, בדומה ליבִשֶׁת המים מן יבש.

א' אבנר: אין לשנות שם צמח הידוע בצורה מסוימת כבר מאות שנים ומצוי כך במגדירי

צמחים למעלה משבעים שנה רק מפני שנמצאו סימוכין מהימנים שהצורה המקורית הייתה אחרת. כל המשנה ידו על התחוננה, וכדי להצדיק שינוי מעין זה צריך שיקולים כבדי משקל, למשל שהגרסה המשובשת מחפירה.

הצבעה

בעד יְרִיקַת חֲמֹר - רוב גדול

בעד יְרִיקַת חֲמֹר - 1

הוחלט: יְרִיקַת חֲמֹר.

ר' גדיש: הגענו לשאלת השם אירוס או איריס. יש לפניכם הנתונים שאסף מרדכי כסלו, יושב ראש הוועדה, ורק אזכיר את הצעת ועד המינוח לאשר את שתי הצורות. חבר הוועדה עזריה אלון לחם שנים ארוכות בעד אירוס ושינה את טעמו. ביקשתי ממנו לשלוח לנו את נימוקיו. אקרא לכם את דבריו:

"בגל הראשון של קביעת שמות עבריים לצמחים קבע ועד הלשון כי הצמח הידוע בעולם בשם איריס ייקרא בעברית אירוס. הבוטנאים וחובבי הטבע קיבלו עליהם את הקביעה הזו, וכך הופיע שם הצמח במגדירים ובשאר הפרסומים. עוד לפני הבדיקה המחודשת של שמות הצמחים בוועדה שלנו ערערו כמה אנשים, ואני ביניהם, על הקביעה הזאת. אין ספק כי עדיף לקבוע שמות ומונחים על פי המקורות העבריים, אך אין זה כלל שאסור לסטות ממנו. איריס היא מילה יוונית, והשם נקלט בצורה זו בכל לשונות העולם. העובדה שבתקופה מסוימת ביטאו אבותינו אירוס - בהנחה כי אכן התכוונו לפרח הזה - איננה צריכה לחייב אותנו היום. מוזר שבשעה שבכל העולם קוראים לו איריס, אנו נדבוק בצורה אירוס. מאות בנות בישראל קרויות בשם איריס, ואין איש מעלה על דעתו לקרוא להן אירוס. בישיבות הרבות של הוועדה הייתי במבקשים לקבוע שמות עבריים גם לצמחים שוועדות קודמות הותירו את שמם הלועזי. אבל במקרים כמו זה שלפנינו שבהם נותר השם הלועזי, אין טעם לעוות אותו. אירוס איננו עברי מאיריס. במשנה סוטה ט, יד יש גם אירוס או ארוס, שהוא על פי מילון אבן-שושן מין כלי זמר, ויש כמובן גם אירוסין מן אר"ש. האם לא די באלה? אני מבקש ממליאת האקדמיה לאשר את השם איריס, שהוא נכון יותר וצלילו נעים יותר."

ד' תלשיר: איריס הוא השם ביוונית, וכך הוא התגלגל לשפות אירופה. אבל לאזורנו הגיעה הצורה אירוס; כך לפחות עולה מכתבי היד הטובים של המשנה. זאת צורה תמוהה במקצת, אבל גם שם הבירה של יוון אֲתֶנָה הגיע אלינו בצורה אתונה - אולי בשל טעות כתיב - ואין איש מתכוון לשנותו גם אם בשפות אחרות הוא אֲתֶנָה. במשך כל המאה שעברה היה מאבק על השם הזה, ולבסוף היה אירוס לשם הפרח ואיריס לשם הבנות. אינני מציע לשנות מצב זה.

ח' כהן: את השם איריס אני מבין, אבל אינני מכיר תיעוד לצורה אֲיִרוּס. אמת, בכתבי היד של המשנה מסורה הכתיבה בווי"ו, אבל בכ"י קאופמן למשל מנוקד אָרוּס ובכ"י פארמה ב אֲיִרוּס. הקריאה אֲיִרוּס שאנו אמורים לדבוק בה אינה מתועדת.

א' אבנר: אינני חסיד גדול של ריבוי צורות, אבל ההצעה לאמץ במקרה הזה את שתי הצורות הייתה הצעתי משום שגם בשם הפרח שתי הצורות רווחות, וכל הניסיונות למגר את איריס מפני אירוס לא צלחו. לכן סברתי שיש להכשיר את שתי הצורות, ויעמדו לגורלן לקץ הימים.

ד' טלשיר: ומה ייכתב במגדירים ובספרי המדע?

ר' גדיש: בשני מקרים החליטה הוועדה לקיים שם עממי לצד השם המדעי הרשמי. אחד מהם הוא השם המדעי פתילת המדבר לשם העממי תפוח סדום, אלא שבמקרים האלה השם העממי בדרגת חשיבות נמוכה מזו של השם הרשמי. עקרונית היה אפשר להחליט שאירוס הוא השם המדעי ואיריס העממי, אבל ההבדל בין אירוס לאיריס קטן, ומכאן הצעת ועד המינוח לקיים את שניהם באותה דרגת חשיבות. אני מסכימה שיהיה קושי טכני לציין את הדבר במגדירים, אבל התוצאה היא שאיש לא ישגה בשם הפרח.

מ' בר-אשר: למעשה יש שלוש אפשרויות: רק אירוס, רק איריס או שני השמות גם יחד. נצביע תחילה על האפשרות לקיים את שני השמות כנגד האפשרות להכריע בין אירוס לאיריס.

הצבעה

בעד שני השמות (אירוס, איריס) – 13

בעד שם אחד (אירוס או איריס) – 8

הוחלט: אירוס, איריס (Iris).

מ' בר-אשר: בכך מתאשר המילון כולו.

אושר חלק ב של שמות צמחי ארץ ישראל.

ה. צורת הרבים של סָבָא רַבָּא, סָבְתָא רַבְתָּא

שאלה משותפת לוועדה למילים בשימוש כללי ולוועדת הדקדוק

בעקבות החלטת המליאה בישיבה רסו (י' באייר תשס"ב, 22 באפריל 2002) לאשר את המונחים סָבָא רַבָּא, סָבְתָא רַבְתָּא עלתה השאלה על צורת הרבים שלהם. השאלה הובאה לדיון בוועדת הדקדוק, והוצע לקבוע צורות רבים שאינן נגזרות מן סָבָא רַבָּא וסָבְתָא רַבְתָּא: סָבִים וְסָבִים, סָבִים וְסָבִים או סָבִים וְסָבִים, סָבִים וְסָבִים. ועדת הדקדוק המליצה על צורות הרבים סָבִים וְסָבִים, סָבִים וְסָבִים.

הצעת ועדת הדקדוק פירושה שצורות היחיד יכולות להיות גם סָב וְסָב, סָבְתָא וְסָבְתָא. לקראת הישיבה ביקשה הגב' נעמי שמר להעלות שנית לדיון את ההצעה רב-סבא, רב-סבתא. לדבריה צירופים אלו משמשים (למשל בעלון השבועי של קבוצת כנרת).

הוועדה למילים בשימוש כללי וועדת הדקדוק מבקשות אפוא מן המליאה לדון שנית בסוגיה ולקבוע את צורות הרבים.

מ' קיסטר: כבר במליאה רסו, שבה אושרו סָבָא רַבָּא, סְבָתָא רַבָּתָא, עלתה השאלה של צורת הרבים ולא נפתרה. בוועדת הדקדוק הציעו לקבוע צורות רבים מזוהרות שאינן נגזרות במישרין מצורות היחיד ואין להן מאומה עם שם התואר רב, והשאלה היא מה לעשות. החלטת ועדת הדקדוק משמיטה במידה רבה את הקרקע מתחת לרגלי החלטת המליאה. כמובן אפשר ללכת אחורה ולקבל צורות יחיד אחרות, מעין רב־סבא ורב־סבתא כהצעת הגב' נעמי שמר, אבל אינני ממליץ לעשות כן משום שהרושם שלי מן הדיון הקודם במליאה הוא שלפחות הצורה הרווחת סבא רבא מקובלת על חלק ניכר של החברים. קשה לחשוב על פתרון נאות. בלשון הדיבור בוודאי ינקטו סבאים רבאים, ואולי היקש לא דקדוקי מעין סְבִים רַבִים או סְבִים רַבִים אפשרי אף הוא שהרי הצורה סָבָא עצמה היא צורת היקש שלא הייתה עוברת את ועדת הדקדוק. אין ספק שצריך למצוא פתרון המתיישב עם הדקדוק, אבל יש לזכור שצורות הרבים שנבוא לקבוע תשמשנה מעט מאוד. המציאות מלמדת שמדובר בפינה נידחת למדי.

י' בלאו: נקודת המוצא להצעת ועדת הדקדוק היו צורות היחיד סבא רבא וסבתא רבתא. אין לי התנגדות לצורות יחיד אחרות, אבל את הצורה סבא רבא אי אפשר למגר. מאחר שמן הצורות האלה אי אפשר ליצור צורות רבים, חיפשה הוועדה פתרונות בכיוונים אחרים. הפתרון של צורות יחיד ורבים הבנויות מבסיסים שונים ומשורשים שונים הוא אכן חריג מאוד, אבל פה ושם אפשר למצוא ברובדי העברית הקלסית. דוגמה בולטת ובטוחה היא אֵשָׁה – נָשִים.

השמות של קרובי המשפחה אבא, אימא, סבא, סבתא מתאפיינים בנימה רגשית מאוד. בגלל השימוש המועט כל כך בצורות הרבים של סבא רבא ושל סבתא רבתא אפשר לראות בצורות הרבים המוצעות סבים גדולים או זקנים, סבות גדולות או זקנות שמות כלליים מרוחקים יותר.

מ' בריאשר: בהרבה משפחות מכונים בני הדור הזה בכינוי לוועי.

י' בלאו: אלה שנוולדו או גדלו בארץ בסביבה דוברת עברית כבר צריכים למונח עברי. כינויים בידיש או בלאדינו יהפכו עם הזמן נדירים יותר ויותר.

גב"ע צרפתי: אני סבא רבא ואני מסרב להיקרא סבא זקן.

ד' טלשיר: יתרונה של הצעת הגב' שמר לצורות היחיד רב־סבא ורב־סבתא הוא קלות יצירת הרבים. אם אנו דבקים בסבא רבא ובסבתא רבתא, אני מציע סב־רבים וסב־רבבות.

א' אבנר: לצורת היחיד סבא רבא תהיה צורת רבים ספרותית סבים גדולים. אינני רואה בכך קושי משום שבשדה הסמנטי של בני משפחה אין ההבדל הזה חריג. גם צורות

הרבים אבות וסבים אינן נגזרות במישרין מן אבא וסבא הארמיות. בלשון הילדים משמשים אבאים וסבאים, וכך ישמשו בפיהם גם סבאים רבאים. הילדים אינם צריכים לצורות ספרותיות כשם שאינם משתמשים באבות וסבים. אבל בידי הרוצה לכתוב בלשון ספרותית תהיה הצורה סבים גדולים.

ש' אליצור: אני תומכת בהצעת ועדת הדקדוק, אלא שיש לשים לב שהיא מכשירה מאליה את סב גדול וסבתא גדולה לצד סבא רבא וסבתא רבתא.

מ' ברי-אשר: אני מציע לעבור להצבעה ולהצביע תחילה על ההצעה לקיים מערכת עברית שלמה.

הצבעה

בעד סב גדול / סבא גדול, סבה גדולה / סבתא גדולה, סבים גדולים, סבות גדולות – רוב גדול
בעד קיום החלופות הארמיות סבא רבא, סבתא רבתא רק ביחיד – רוב גדול

הוחלט: יחיד: סבא רבא, סב גדול, סבא גדול; יחידה: סבתא רבתא, סבתא גדולה, סבה גדולה; רבים: סבים גדולים; רבות: סבות גדולות.

מ' ברי-אשר: לנוכח התוצאה הזאת אינני רואה טעם להצביע על הצעתה של הגב' שמר. כבר זמן רב היא נעדרת מישיבות המליאה בשל מחלה, ואני שולח לה בשם כולנו איחולי רפואה שלמה.

ו. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

- א. השלמות ותיקונים לכללי נטיית השם (מהדורת תשס"ב)
 1. כללי הקמץ
 - (א) נְמוֹשׁ – תוספת לכלל ח(3)
 - לדוגמאות לשמות במשקל פְּעוּל יתווסף השם נְמוֹשׁ נְמוֹשׁוֹת.
 - (ב) קרְפָּדָה – תוספת לכלל י
 - השם קרְפָּדָה יתווסף לקבוצת השמות במשקל פְּעֻלָּה הנוטים על דרך משקל פְּעֻלָּת (והקמץ בהם אינו מתקיים), דוגמת אֵילָה אֵילָתִי. לפיכך: קרְפָּדָה, קרְפָּדָתִי, קרְפָּדוֹת, קרְפָּדוֹתִי.
 - (ג) מְפַעֵלָה – תוספת לכלל יז
 - לכלל, העוסק בשמות ממשקל מְפַעֵלָה (מְפַעֵלָה) תְּפַעֵלָה, תתווסף בסוגריים גם החלופה מְפַעֵלָה, ולדוגמאות יתווסף השם מְרַפָּבָה – הבא כעת במקום אחר (כולל ההערה: במקרא מְרַפָּבָה מְרַפָּבִית מְרַפָּבוֹת מְרַפָּבוֹתִי וכיו"ב) – וכן השם מְמַשֵּׁלָה, בתוספת ההערה: במקרא יש מְמַשֵּׁלוֹת, מְמַשֵּׁלוֹתִי.

2. כללי הפתח

תוספת דוגמאות לכלל א
 לדוגמאות לשמות המלרעיים שתנועתם האחרונה (או היחידה) פתח (חמתקיים בנטייה ודגש
 בא באות שאחריה) יתווספו השמות האלה:
 זג, אוֹפֹן, נְנֹד, דוֹכִיפֶת, דְּדִדְק, חִדְק, חִשְׁמֵל, לְשֵׁד, קֶרְנֶף.

ב. החלטות בדקדוק – מהדורת עיצוב (אייר תשנ"ח)

3. הוספות לכלל על שמות כגון דוגמה, משכנתה – 2.4א)
 נוסח הכלל הקיים:

שמות שהתגלגלו לעברית מן הארמית והמשמשים בצורת נקבה, כגון דוגמה, נכתבים בח"א
 בסופם. דוגמות נוספות: סדנה, טבלה, פסקה, עסקה, קופסה, גרסה. הוא הזין בשמות כגון
 משכנתה, אסמכתה, אתנחתה, בדוחה.
 תן דעתך: (1) השמות רישה וסיפה הם ממין נקבה.
 (2) השם שְׁאֲלָתָה מנוקד בחיריק חסר, ונכתב בלא יו"ד גם בכתיב חסר ניקוד.

כלל זה תתווספנה ההערות האלה:

א. יוצא מן הכלל כתיב המילה סבתא.
 ב. שמות הטעמים, כגון אזלא, אתנחתא, דרגא, זרקא, טיפחא, מירכא, פשטא; שמות
 חיבורים, כגון גמרא, מכילתא, פסיקתא, תוספתא; שמות פיוטים, כגון קדושתא, שבעתא –
 ייחשבו שמות פרטיים, ולא מילים כלליות, ויוסיפו להיכתב באל"ף.

4. הזוגי – תוספת לכלל 2.4ג)

נוסח הכלל היום:

הזוגי נגזר מצורת היחיד, כגון רְגֵלִים, שְׁפָתִים, יוֹמִים, שְׁנָתִים, מְאֵתִים, אֲלָפִים, נְקֻדָּתִים,
 קוֹמָתִים.
 יוצאות מן הכלל המילים האלה: דְּלָתִים, פְּרָעִים, לְחַיִּים, טְפָחִים, טְלָפִים.
 במקרא באות צורות זוגי נוספות שאינן גזורות מן היחיד, כגון חֲמַתִּים, דְּרָכִים, לְחַתִּים,
 קְרָנִים (לצד קְרָנִים).
 לרשימות היוצאים מן הכלל יתווסף השם קְרָבִים. כן תתווסף הערה על טְפָחִים: בכ"י קאופמן
 טיפְּחִים.

5. דיגוש בגדכפ"ת – הרחבת כלל 5.2ב)

נוסח הכלל הקיים:

מותר לדגש את אותיות בג"ד כפ"ת אחרי המיליות דר, אר, לא. למשל: דר־פּוֹנֵי, אר־בְּהִירוֹת,
 לא־פְּעִיל.

כלל זה יורחב וינוסח כך:

בגדכפ"ת בראש תיבה דגושות גם כשהתיבה באה אחרי נסמך, מילת יחס או מילת
 המסתיימים בתנועה, למשל: קְלֵי בַיִת, לְפִי פְּרָסוּמִים, דר־פּוֹנֵי, אר־בְּהִירוֹת, לא־פְּעִיל.
 יוצאים מן הכלל: הצירוף 'לא כלום' וצירופי 'כך' – לפני כן, אחרי כן, כמו כן, אף על פי כן,
 (ה)לא כן וכיו"ב.

ג. החלטות שונות

6. מין המקור הנטוי המסתיימים בתי"ו

שמות המקור הנטוי המסתיימים ב'ות (חֲצוֹת, הָיוֹת וכיו"ב) מינם זכר; שמות המקור הנטוי
 המסתיימים ב'ת (דְּעַת, שְׁבַת, צָאת, גַּעַת וכיו"ב) מינם נקבה.

רקע

הממצא במקרא אינו חד־משמעי משום שבמרבית המקרים מדובר במבנה תחבירי שבו שם התואר בא במעמד נשואי ("לא טוב היות האדם לבדו" – בראשית ב, יח; "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" – תהלים קלג, א) – מעמד שאינו מחייב התאמה במין ובמספר. ואולם יש גם "ודעת לנפשך ינעם" (משלי ב, י).

עדות למין המילה חצות (זכר) ניתנת בלשון חכמים:

"ברם הכא כבר עבר חצות ולא היו יכולין לקיים דברי חכמים" (ירושלמי ברכות א, א [ג, א]); "מפני הסיע דעת או משם שעבר עליו חצות" (שם פסחים י, ח [לז, ד]); "כנור היה תלוי למעלה ממתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאלו" (בבלי ברכות א, א [ג, ב], וכך סנהדרין א, ה [טז, א]: "כיון שמגיע חצות לילה", רות רבה פרשה ו, א: "וכיון שהיה מגיע חצות הלילה").

וכן אצל רש"י: "וקודם שהגיע חצות יחו סבורים שהגיע" וכו' (לבבלי ברכות ד, ע"א). ואולם על פי המילונים (בר־יהודה, גור, אבר־שושן, כנעני, רב־מילים) מין השם חצות נקבה – כמין השם דעת.

7. צורת הרבים של דוד

צורת הרבים של דוד: דָּוִדִּים (וגם דָּוִדִּים).

רקע

במקרא: דָּוִדִּים (מלכים ב י, ז), דָּוִדִּים (דברי הימים ב לה, יג).

במילונים: בר־יהודה, כנעני, אבר־שושן, ההווה: דָּוִדִּים, דָּוִדִּים; מדר, רב־מילים: דָּוִדִּים. במונחי ועד הלשון והאקדמיה (כוכבית מציינת אמירה מפורשת בסוגריים מרובעים): טכניקה, תרפ"ט: דָּוִדִּים; מטבח, תרצ"ח: דָּוִדִּים*; צאן, תש"ב: דָּוִדִּים, דָּוִדִּים*; טכניקה, תש"ו: דָּוִדִּים, דָּוִדִּים; קדרות, תש"י: דָּוִדִּים*; מכונית, תשט"ו: דָּוִדִּים; הנדסה כימית, תשס"ב: דָּוִדִּים.

8. מועט

השם ינוקד בשורוק (ולא בקיבוץ): מועט.

רקע

במאגר המונחים באה התיבה פעמיים – פעם מְעֵט (ימאות, תש"ל) ופעם מועט (מיקרואלקטרוניקה, תשל"ז).

במאגר המילון ההיסטורי נקבע הערך מְעֵט (הכתיב תמיד בווי"ו).

במילונים: בר־יהודה – מְעֵט; מועט (שני ערכים נפרדים); אבר־שושן – מועט (ערך ראשי), מְעֵט; ההווה, רב־מילים – מועט.

במחקר: משה בר־אשר (לשונו מה [תשמ"א], עמ' 91) מביא לצורה מועט שלוש סברות: מועט = מְעֵט, כלומר הווי"ו מציינת שווא נע שנהגה o או u בשל העיצור השפתי; הפולוגיה מן ממועט; צורת קָטל מקורית – סביל של בניין קל. ייביץ (עמ' 548) רואה במועט צורה מקוצרת מן ממועט. מן הניקוד הבבלי הוא מביא למועט עדויות בשורוק ופעם אחת בחולם. בדיון בוועדת הדקדוק הייתה תמימות דעים שתנועת המ"ם צריכה להיות u. על הניקוד בשורוק הוחלט אף שבבניין פועל הצורות הן בחולם (חסר): מועט, מְמועט, ימועט.

9. מְחַצָּה

השם ינוקד בדגש (ובחיריק חסר): מְחַצָּה, ולא בחיריק מלא.

רקע

במילון ההיסטורי הערך הראשי הוא מְחִיצָה (502א), ורק כשיש דגש מפורש (3א בפיוט) ניתן הערך מְחָצָה. בררת המחדל חולכת אפוא אחר הניקוד בכ"י קאופמן וכ"י פארמה א (מְחִיצָה), ולא אחר הניקוד בכ"י פארמה ב (מְחָצָה).

במילונים: בריהודה, רב-מילים – מְחָצָה בלבד (מְחִיצָה – מלשון מח"צ בלבד). אבר-שושן, מדן, החווה – מְחָצָה; מְחִיצָה (שני ערכים; אצל אבר-שושן ומדן מְחָצָה הוא הערך הראשי ואצל החווה – מְחִיצָה).

בדיון בוועדת הדקדוק הובא נימוק משמו של בן-חיים שלפיו הצורה היא מְחָצָה משום שבמערכת הפועל הפעלים המקבילים הם מגזרת הכפולים ('המחיצה חוצצת'). אם מבחינת הדקדוק אפשר לגזור את השם מחיצה גם מן השורש חצ"צ וגם מן השורש חו"צ, מוטב להעדיף את האפשרות הקושרת בין השם לפועל.

מ' בראשר: לפני שתינעל הישיבה אני מבקש לאשר את הודעת ועדת הדקדוק.

אושרה הודעת ועדת הדקדוק.